

Громадська Рада освітян і науковців України
Полтавський інститут економіки і права
Вищого навчального закладу "Відкритий міжнародний
університет розвитку людини "Україна"
Полтавський державний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнської науково-практичної
конференції**

*Демократичні процеси та демократична
освіта – основи розвитку соборності
в Україні*

22 січня 2005 року

Полтава 2005

ББК 74.58

Д 31

УДК 37.014

Д 31

Демократичні процеси та демократична освіта – основи розвитку соборності в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 січня 2005 р. – Полтава: АСМІ, 2005. – 444 с.

ISBN 966-7653-23-1

Друкується за рішенням Вченої ради Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка від 27 жовтня 2005 р., протокол №3.

Редакційна колегія:

В.О. Пащенко – доктор історичних наук, професор, академік АПН України;
П.М. Таланчук – доктор технічних наук, професор, академік АПН України;
П.А. Кравченко – доктор філософських наук, професор (голова);
Л.М. Мучник – член-кореспондент УАННП (заступник голови);
С.В. Шейко – кандидат філософських наук, професор

Рецензенти:

С.М. Варв'яняський – доктор філософських наук, професор;
Т.М. Тищенко – кандидат педагогічних наук, доцент

Відповідальний за випуск:

С.В. Шейко – кандидат філософських наук, професор

До збірника увійшли праці докторів, кандидатів наук, викладачів, докторантів, аспірантів та молодих науковців, які досліджують актуальні проблеми демократизації соціально-політичного, економічного життя та демократизації освітньої і наукової діяльності, що складають основу розвитку соборності України.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за їх зміст і форму викладення.

© Полтавський державний педагогічний університет

імені В.Г. Короленка, 2005

© Полтавський інститут економіки і права ВНЗ

"Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна", 2005

© Колектив авторів, 2005

ISBN 966-7653-23-1

Тарасова Н.І., Мелешко В.А.	Роль В.М. Верховинця в культурному і громадському житті Полтави	274
Хилько В.Г.	Зміст та сучасний зріз екологічної свідомості	279
Чуйко В.Л.	Інтелектуалізація суб'єкта як предмет феноменології	282
Швець Н.О.	Соціальний протест як демократична риса характеру героїв прози Панаса Мирного	284
Шкарупа Н.С.	Формування комунікативної компетенції - шлях до діалогу зі світом	287

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

Антоненко О. А., Антоненко М. О.	Значення ноосферного виховання студентства для розвитку демократичної освіти в Україні	290
Глоба С. М.	Моральне виховання як складова національного виховання. Демократичні підходи до морального виховання молоді	294
Головіна Н.І., Кононенко Т.М.	Проблеми соціалізації студентської молоді в умовах демократизації освіти	298
Горобець О.І.	Освітній простір як джерело соборності держави ...	301
Гриценко В.Л.	Гуманітарні та соціальні процеси у Збройних силах України як фактор демократизації військової освіти	304
Губарь Т.В.	Теоретичні засади демократизації освіти при викладанні дисциплін образотворчого циклу для студентів різних напрямів підготовки ...	305
Ільченко А.М.	Світоглядні аспекти демократизації освіти у творчості Марії Монтесорі	307
Калюжна Ю.І.	Розвиток творчої особистості в умовах демократизації суспільства	311
Кравченко О.Д.	Особистісно-орієнтоване навчання як складова демократизації освітнього процесу сучасної школи ...	314
Шейко О.С.	Соціологічні аспекти реформування вищої освіти в Україні	316
Левенець І.Є.	Генеza предмету геополітики	319
Марченко А. В.	Развитие дистанционного обучения как способ демократизации образования на Украине	322
Непокупна Т.А.	Державна освітня політика у контексті демократизації українського суспільства	325

навичок, дати можливість включатися у діяльність, складну за змістом і самостійно її виконувати.

Проблема стимулювання учнів до самоцінної пізнавальної діяльності та формування вміння самостійно організувати окремі форми роботи і всю навчальну діяльність у цілому, виступає важливим аспектом особистісно зорієнтованого навчання. Серед психологічних чинників, що визначають можливість узгодження суб'єктивного досвіду учнів із науковим змістом навчальної інформації важливими є ціннісні орієнтації, що визначають індивідуально-своєрідні способи сприйняття світу, особливості розумової діяльності, ставлення до учіння, самооцінка успіхів, рівень домагань, навички інтелектуальної саморегуляції тощо.

Ефективність управління навчальною діяльністю з боку вчителя визначається, відповідно, вміннями організації уроку як системи відношень і цінностей, забезпечення контролю і оцінювання не тільки результату, але і процесу навчальної діяльності (з урахуванням мотиваційних і самооціночних характеристик учня), роботи з дітьми, які мають різні пізнавальні стилі і способи навчальної роботи, різну ефективність самостійності. А це, у свою чергу, вимагає посилення психологічної складової професійної компетентності і спрямованості вчителя на всіх рівнях його підготовки.

О.С. Шейко

*викладач кафедри філософії, соціології та психології
Полтавської державної аграрної академії,
аспірант Інституту вищої освіти АПН України*

СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Реформи в освіті відбуваються на постійній основі. Вони здійснюються в різні культурно-історичні епохи, властиві кожному століттю. Процеси реформування освітянської діяльності безпосередньо залежать від якісної зміни всієї сукупності суспільних відносин відповідного типу розвитку соціальної реальності. Реформа – це завжди створення нового порядку в організації та функціонуванні освіти.

Становлення національної освіти в країнах Західної Європи збігається в часі із поживавленням національних рухів, зростанням значення централізованої національної держави, сприянню появи національне свідомих індивідів – носіїв та втілювачів державотворчих ідеалів. На цьому ґрунті здійснюється відомий альянс між модерними знаннями та модерного владою, що втілюється в освітянські інституції.

В умовах сучасної глобалізації, як зазначають сучасні дослідники

теоретичних проблем освіти слабне роль національної держави як політичного, культурно-освітнянського проекту, відбувається справжній тектонічний зсув у відношеннях державної влади і освіти. Керівною ідеєю епохи Просвітництва була раціональність, згодом у Шеллінга та Гумбольдта на початку XIX століття нею стає духовна культура. Після двох сторіч панування в царині освіти традиційних принципів визначення освітянських інституцій – філософської раціональності та духовності настає певна криза – переосмислення освітянських цінностей. Великий культурно-освітнянський проект модерності крок за кроком виживає себе. Знову постає питання: на що має орієнтувати регуляторна ідея освітньої діяльності, знову відбуваються пошуки сучасного принципу існування освіти і науки.

Сучасний політолог освіти Енді Грін доводить, що в "пост-національну добу" система національної освіти стає "мертвою, анахронічною, недоречною, раптом втрачає свій сенс" [1, 275]. Сучасні проблеми освіти сягають набагато глибше, торкаючись проблем публічного сектору суспільства, Сьогодні перегляд держави відбувається у двох площинах: з погляду сучасної національної держави та сучасної соціальної держави.

Жахливим явищем процесу відчуження влади від освіти стала немилосердна логіка споживацтва, що породила ідею "блискучої освіти" у найкоротші терміни, котра межує з фактами корупції та хабарництва в освіті. Мета такої освіти: постачати привабливий продукт за поміркованою ціною, "забезпечити суспільство добрим товаром за його гроші". Духовне життя мешканців раціональної національної держави став підпорядкованим принципам споживацтва та корисливості освітянської діяльності.

Пошуки нової парадигми освіти та її інституцій безперечно пов'язані з ідеалами цивільного суспільства, але як здійснити складний перехід від національних до громадянських ідеалів? Сучасний польський соціолог освіти М. Квек констатує, що "майбутній силует Університету якраз перебував у процесі формування". За ним надзвичайно цікаво спостерігати; корисніше, однак, – його збагнути; а найкорисніше – спробувати вплинути на нього" [1, 291].

Німецький соціолог освіти XX століття В. Лепеніс констатує той факт, що філософська раціональність як основа університетської освіти за двісті років вичерпала себе, тому потребує нового змісту відповідної регуляторної ідеї освіти. Історія німецького університету може бути визначена як історія про те, яким чином філософія втратила своє значення в обґрунтуванні освітянської діяльності. Сучасний ірраціоналізм є проявом "всезагальної кризи раціонального". Лепеніс посиляючись на Карла Ясперса стверджує, що "саме через брак загально-визначного освітнього ідеалу філософія посіла у Німеччині таке виняткове становище" [2, 219].

Загальноорієнтаційні функції в освіті, на думку німецького дослідника, мають виконувати науки соціально-гуманітарного профілю. Проте, не слід догматично дотримуватися відповідних розроблених ними теоретичних доктрин, оскільки відбувається постійний процес їх розвитку в залежності від культурно-історичного часу. Гуманітарні та суспільні науки за своїм призначенням повинні розробляти "знання про знання", тобто загальну основу соціально-політичної та науково-освітнянської діяльності.

В університетській освіті майбутнього, на думку німецького вченого, на перший план мають постати ті дослідження, що розробляють загальноорієнтаційні знання. Особливу роль при цьому відіграватимуть такі предмети, як "соціологія науки, історія науки та теорія науки". В історичному контексті тільки за часів Третьої республіки у Франції соціологія виступала з претензією на загальноорієнтаційну дисципліну, яку можна порівняти із запитами німецької філософії першої половини XIX століття. Соціологія в сучасних умовах визначає рівень самоусвідомлення та зовнішній імідж сучасного наукового знання та освіти, досліджуючи суттєві фундаментальні сутності наукових систем та сприяє створенню нових форм наукового знання в межах "західної моделі раціонального мислення" [2, 231].

Як зазначає Лепеніс справжня потреба у соціологах вузького профілю є незначною, на відміну від гострої недостатці соціологічних знань в різноманітних сферах суспільного життя – починаючи з "права, архітектури, містобудування та закінчуючи медициною". Представники соціологічної науки, які виступають із загальноорієнтаційними амбіціями, повинні оволодіти фахово-подвійною кваліфікацією: "соціолог права має бути і соціологом, і правником, соціолог медицини і соціологом, і медиком" [2, 232]. Таким чином, соціологія в сучасних умовах розвитку суспільних відносин являє собою необхідну додаткову, допоміжну навчальну дисципліну, перетворюючись на предмет післядипломної освіти. Досконало соціологія може вивчити лише той, хто вже має "освіту в якійсь галузі". Згідно позиції німецького соціолога освіти Лепеніса, не все насправді так утопічно, бо сучасний ринок праці змушує здобувати подвійну кваліфікацію, що не рідко стає головним критерієм під час підбору професіоналів.

Сучасні пошуки регуляторної освітянської ідеї досить часто зводяться до соціології науки, історії та теорії науки, тому, що вони безпосередньо мають відношення до суспільно-історичної практики та її постійної зміни – розбудовчої трансформації, як в реаліях суспільно-економічного життя, політичної діяльності, так і важливих сферах сучасної освіти і науки.

Література

1. Квек М. Національна держава, глобалізація та університет як модерний заклад // Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М.

Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002 – С.267-291.

2. Лепеніс В. Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002 – С.219-232.

3. Скотт Питер Реформа высшего образования в странах Центральной и Восточной Европы: попытка анализа. Реферат (Окончание) // Alma mater Вестник высшей школы – Москва, 2001. – №11. – С. 46-52.

І.Є. Левенець

*здобувач кафедри політології філософського
факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ГЕНЕЗА ПРЕДМЕТУ ГЕОПОЛІТИКИ

У кінці ХХ століття у світі утворилася якісно нова геополітична ситуація, яка потребує перш за все ґрунтовного наукового дослідження. Величезна практична значимість таких досліджень обумовила появу численних видань та публікацій на цю тему. Найбільша увага у них приділяється аналізу українсько-російських та українсько-європейських відносин у контексті проблеми геополітичного вибору України в сучасних умовах. При цьому, як правило, робляться спроби запропонувати конкретні сценарії, моделі, технології такого вибору.

Водночас глибокого аналізу геополітики як науки та специфічної сфери людської практики, що зароджується на наших очах, сьогодні явно не вистачає. Це в значній мірі "біла пляма" у вітчизняному науковому пізнанні. Але її заповнення необхідно все ж таки починати з виявлення існуючого стану, ступеня розробленості понятійного апарату та основних концепцій геополітики.

Відомо, що теоретичними витоками сучасної геополітики є теорія історичного еволюціонізму, чи географічного детермінізму (Ш.Монтеск'є, Й.Гердер, Е.Бйорк, А.Фергюссон); соціального дарвінізму (У.Беджгот, Л.Гумплович, Г.Ратценхофер); расизму (теорія завоювань) (А.Гобіно, Л.Гумплович, Ф.Опенгеймер); мальтузіанство. Всі ці теорії зародилися задовго до наших днів і відіграли значну роль у формуванні геополітичного пізнання і практики. Проте справжнє теоретичне осмислення проблем геополітики як науки починається лише нині.

Сам термін "геополітика" запропонував шведський учений-державознавець Р.Челлен під час першої світової війни. Під геополітикою він розумів учення про державу як великий геополітичний та біологічний організм, який прагне до свого розширення. Геополітику як науку Р.Челлен розподіляв на три основні сфери знань, і звідси він